

Azərbaycan təsviri sənətində Cahangir Rüstəmovun yeri və rolü

Sevinc Quliyeva
Azərbaycan Dövlət Rəsm Qalereyasının əməkdaşı
E-mail: seva.quliyeva.2018@inbox.ru

Azərbaycan Respublikasının Xalq rəssamı, Azərbaycan SSR-in Əməkdar rəssamı Cahangir Rüstəmov çağdaş təsviri sənətimizin tanınmış simalarından biri, milli rəngkarlıq və qrafikanın inkişafına verdiyi bədii töhfələrə görə incəsənətimizə yaddaqalan xidmətlər göstərmiş sənətkarlardandır.

O, 1926-ci il martın 5-də Şəki şəhərində anadan olub. Sənətə, təsvirə marağı, istedadı rəssamlığa yönəlməsilə nəticələnib. Bu istək onu Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq məktəbinə gətirib çıxarmış, 1934-1944-cü illarda burada təhsil almışdır. İlk sənət müəllimləri Səttar Bəhlulzadə və Baba Əliyevdir. Daha sonra V.Surikov adına Rusiya Dövlət Rəssamlıq İnstututuna daxil olmuşdur. Lakin bir neçə müddətdən sonra ailə vəziyyəti ilə əlaqədar təhsilini yarımcıq qoyaraq Bakıya qayıdır.

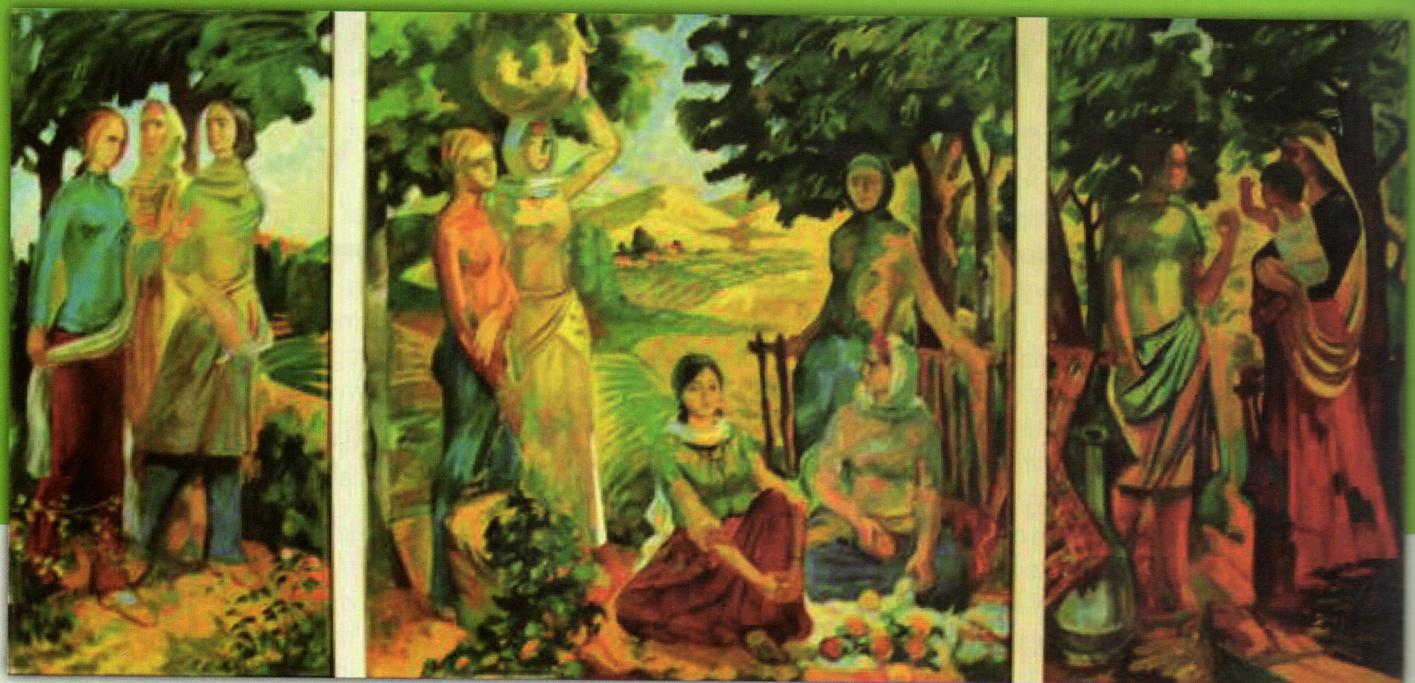
Lakin heç bir çətinlik rəssamı bu yoldan döndərə bilmir, əksinə, öz bacarığına, yaradıcılıq gücüնə, istedadına arxalanmağı öyrədir. Cahangir Rüstəmovun yaradıcılığı davamlı axtarışlarla zəngindir desək, yanılmarıq. Demək olar ki, ildən-ilə onun gerçəkliyə münasibəti, bədii estetik meyarları, bədii üslubu və dəstxətti dəyişməkdə davam edib. Təhsilinin yarımcıq qalmasına baxmayaraq, yaradıcılıq fəaliyyəti ilə daha six məşğulluqla dövrümüzə qədər gəlib çatmış möhtəşəm əsərlərin müəllifi olmaq hüququ qazanmışdır. İstedadlı fırça ustasının yaradıcılığı rəngkarlığın bütün janrlarını əhatə edərək, milli ruh və poetikliyi ilə fərqlənir. C. Rüstəmovun yaratdığı tarixi mövzulu çoxfiqurlu lövhələr, həm bayram, zəhmət və istirahət mövzusunda kompozisiyalar, həm də məşət tabloları, epik mənzərələr, portretlər həmçinin ifadəli natürmortlar buna bariz nümunədir. Yaradıcılığı müddətində istifadə etdiyi janr nümunələrində realist üslubuna sadiq qalmışdır. Gənc rəngkarın palitrası kifayət qədər təravətli, nikbin və şüx ovqatlı olmuşdur. Cahangir Rüstəmovun ilk müstəqil işləri Böyük Vətən müharibəsində sonrakı quruculuq illərinə aiddir. Respublikanın müxtəlif sərgilərində nümayiş etdirilmiş "Qəhrəmanın qarşılılanması" (1946), "Axırıcı alman" (1948), "Gəncədə Nizaminin

abidəsinin açılışı" (1949), "Pambıq yiğimi" (1949), "Sosialist Əməyi Qəhrəmanları pambıq tarlasında" (1949), "Neftçi Yusif Ağayevin portreti" (1949) və s. əsərlərində müəllifin fikir müstəqilliyi, xüsusi üslubu aşkar duyulurdu. Etiraf edək ki, həmin əsərlərin bədii estetik məziyyətlərindəki ümidi verici kamillik işarələri bir çoxlarından fərqli olaraq özünəməxsus cəhətləri ilə fərqlənirdi. Belə

ki, rəssamın çoxillik yaradıcılığının bu yaddaqalanlığı Azərbaycan rəssamlığının çiçəklənmə mərhələsi kimi qəbul olunacaq 1960-1970-ci illərdən əvvəllərə təsadüf etmişdir.

Rəssam əsərlərində qadın əməyini, zəhmətini xüsusiylə vurgulayırdı. "Üzümlük" adlı tablosundakı qadın obrazlarının yorğun və bir o qədər də şən simalarından həmin nüansları daha çox hiss etmək mümkündür. Əsərdə əlvan geyimli qadınlar çox koloritli görünürər desək, yanılmarıq. Uğurlu kompozisiya həllinə görə kifayət qədər statik qəbul olunan əsərdə rəssamın getdikcə işıqlanan rəng palitrasının yeni-yeni bədii ifadə imkanlarına şahidlik etmək mümkündür. Bu həm zəhmətkeş qadınların obrazlarının şüx rəng həllində, həm də süjetin gerçəkləşdiyi məkanın qürub mənzərəsinin ilqi bədii

təqdimatında duyulur. Çoxfiqurlu kompozisiyada kifayət qədər iri planda təsvirlənmiş qadınların obrazlarının bədii-psixoloji həllində ifadə olunmuş nikbinlik üzüm yiğiminin çox uğurlu keçməsi gümanına əsas verir.

C.Rüstəmovun qadın əməyini qabartlığı digər əsəri "Doğma yerdə" adlı triptixidir. Sərbəst yaradıcılığında janr müxtəlifiyi ilə yadda qalan sənətkar mənzərə janrı kompozisiyalara daha çox üstünlüyü ilə tanınmışdır. Söyügedən kompozisiyalara nümunə kimi "Şahdağ", "Pırşağı bağıları", "Torpağın oyanması" "Qürub mənzərəsi", "Ağrıdağ" və s. əsərləri göstərə bilərik. Rəssamın çəkdiyi mənzərələrdə gördüklerindən heyrətlənmək bacarığının yaddaqalan bədii nəticələri kifayət qədər ortadadır. Vaxtaşırı müxtəlif miqyaslı sərgilərdə ictimailəşən bu mənzərələr, bir qayda olaraq, maraqla qarşılanıb. Buna səbəb, ilk növbədə, yaratdığı əsərlərdə çoxlarına xas olmayan səmimilik və təbiilik nümayişidir. Rəssam üçün mənzərə həmişa ovqatyaradıcı vasitədir. Odur ki, yeri gəldikcə janrı bu önəmlı bədii-estetik məziyyətindən süjetli tablolarda da təsireddi vasitə kimi istifadə etmişdir. Ancaq bütün yaradıcılığı boyu özünün fərdi rəng duyumuna və dəstxəttə malikliyini nümayiş etdirən rəssam sərgi fəaliyyətinə başladığı zaman ictimailəşdiridiyi ilk mənzərəni sonralar ərsəyə gətirdiyi əsərlərlə müqayisədə, bu janrı da geniş məna-məzmun daşıyıcılığını üzərinə götürmək iqtidarında olduğuna əmindi. Elə buna görə də onun vaxtaşırı çəkdiyi mənzərələr təkcə ruhlandırıcı gözəllik qaynağı deyil, həm də tamaşaçını dialoqa çəkmək gücündəki sənət nümunələridir. Rəssamın qərar tutduğu Abşeron torpağına yönəlik münasibətini ilk növbədə bu yerlərin artıq yalnız xatırələrdə yaşayan mənzərələrini tarixdə yaşatmaq istəyi kimi qiymətləndirməliyik. "Pırşağı bağıları" əsəri söylədiklərimizə çox gözəl nümunədir. Rüstəmovun mənzərələri artıq həm də bədii-tarixi mahiyyət daşıyır. Bütünlükdə isə tamaşaçıya göz rahatlığı gətirəcək məqamlar da az deyil. Onun "Şahdağ" əsərində əzəmati ilə hər birimizə qürur bəxş edən məşhur məkanın təqdimati çox cəlbedicidir. Bir qədər soyuq rəng almış dağla müxtəlif

isti çalarlı çəmənliyin yaratdığı xoş ovqat kifayət qədər duyulandır. Şəquli kompozisiyada əlvan rəngli çəmənliyin yaratdığı ifadəli ritm xoş təsir bağışlayır.

Kür çayının möhtəşəm anlarını görüntüğə gətirdiyi əsəri də insani duyğulandırır. "Kür mənzərəsi" tablosunda çayın sakit suları ilə "görüşməkdən" qeyri-adi hissələr yaşayan müxtəlif çalarlı, irili-xirdalı daşların həyacanı yaddaşlara köçür. Heç şübhəsiz, bu yaddaqalanlığın təminatçıları kompozisiyanı təşkil edən azsaylı detallar - qara-bozumtul qayalar, çayın mavi çaları ilə qış mənzərəsinin gözəl atributu olan qar örpəyinin harmoniyasıdır.

Rəssamın bənzərsizliyini və özünəməxsusluğunu təsdiqləyən bədii ırsında doğma yurdun ürəkaçan təbiatini əks etdirən əsərləri xüsusi yer tutur. Təhsil illərində təsviri sənətin bədii-texniki vərdişlərinə kifayət qədər yiyləndiyindən yağılı boyla ilə çəkdiyi təbiət

motivlərində bir qayda olaraq öz gördüklarından heyrətlənməyi bacardığını sərgiləyə bilmışdır. Heyrətdən doğan mənzərlər isə duylası zaman distansiyasından belə duyğulandırıcı baxılırlar. Bu fərqli ifadə texnikasının bədii təzahüründə rəssam həm də bütün mənalarda bənzərsizdir. "Təbiətin oyanışı" əsərində kolorit əlvanlığı ilə əsl bahar ab-havası oyatmağa uğurla nail olmuşdur. Tabloda sakitləşdirici, təravətli, incə, canlı, dolğun rəng olan yaşıl rəngin istifadəsi sülhü, sakitliyi, sevgini bildirir.

Müşahidəçi rəssam hər dəfə yeni-yeni mənzərə motivləri tapır, təbiətin gözəlliklərini insan əməyi ilə əlaqələndirirdi. Bu mənada, "Komsomol briqadası" adlı əsəri xüsusişlə diqqətəlayiqdir.

Yeni qüvvə və tükənməz arzularla yaradıcılığını davam etdirərək ancaq sülh, bahar, insan səadəti kimi mövzular barədə düşünür. İnsanın yaradıcı qüvvələrinə pərəstişlə gözləlik sorağına çıxan hər bir sənətkardan həssas ürək, təfəkkür, coşqun ilham tələb olunur. Həmin keyfiyyətləri özündə cəmləyən tablo və rəsmlərin ana xəttini "insan" məfhumu təşkil edir. Bunu duymaq, hiss etmək məqsədilə müəllifin tablodan-tabloya, əsərdən-əsərə nə kimi axtarışlar aparlığıni izləmək zəruridir.

Xalq rəssami üçün əmək adamları həmişə sevimli mövzu olmuşdur. "Şin zavodunun işçiləri" adlı tabloda əməkçi insanların surətləri böyük məhəbbətlə tərənnüm edilib.

Portret janının Cahangir Rüstəmov yaradıcılığında xüsusi yer tutması bədii irləndəki çoxluqda təsdiqlənir. Onun qəhrəmanları əsasən dövlət xadimləri, tarixi qəhrəmanlar, əməkçi qadınlardır. Portretlərinə nümunə kimi "Mixaylo", "A.Abbasovun portreti", "T.Tsiklaurenin portreti" və s. göstərə bilərik.

Yaradıcılıq diapazonu geniş olan rəssam natürmort janrına da müraciət etmiş, işləmə məharəti göstərə bilmişdir. "Xurmalar" əsəri bu qəbildəndir.

Cahangir Rüstəmovun portret və mənzərlərinə nisbətən sayca

az olan natürmortlarında, təbii ki, özünəməxsusluğunu vurğulayan bədii-estetik məziyyətlər mövcuddur. Bu da ilk növbədə onun təsvirə gətirdiyi əşyalara rəğbətini, gördüklarından heyrətlənmək bacarığını sərgiləyə bilməsidir. Əşyalar bir qayda olaraq, kompozisiyanın əsas məna-məzmun daşıyıcısı kimi təqdim olunmaqla, həm də maddi mədəniyyət nümunələrinə gözləlik qaynağı kimi baxışa, sevgiya çağırır. Odur ki, rəssamin bu bədii irlə sayca az olmasına baxmayaraq, onun zəngin yaradıcılığına özünəməxsusluq və rəngarənglik bəxş edən əsərlər kimi qəbul olunur. ♦

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan incəsənəti – Bakı, 1962, (Az.SSR EA Mem. və inc. ins.) 200 s.
2. Azərbaycan incəsənəti. Salamzadə Ə., Kərimov K., Rzayev N., Əfəndiyev R., Həbibov N. – Bakı: Maarif, 1977. 212 s.
3. Azərbaycan incəsənəti. Kərimov K., Əfəndiyev R., Rzayev N., Həbibov N. – Bakı: İşıq, 1992, 344 s.
4. <http://anl.az/down/meqale/xalqcebhesi/2012/iyun/25.htm>
5. <http://www.tezadlar.az/magazin/19349-rssamn-yaradclnda-trbiyyi-mvzunun-yeri.html>

Резюме

Статья знакомит читателей с особенностями творчества художника Джахангира Рустамова.

Ключевые слова: портрет, пейзаж, бытовой жанр, натюрморт.

Summary

The article introduces readers to the peculiarities of the artist Jahanqir Rustamov.

Key words: portrait, landscape, genre, still life.